

De PARK Noord-Holland is onafhankelijk adviseur van Gedeputeerde Staten. Zijn taak is om vanuit een lange termijn perspectief agenderend te adviseren op de grote opgaven en ontwikkelingen die op de Provincie Noord-Holland afkomen. Als PARK werk ik voor de provincie, maar niet bij de provincie. Onderstaande reactie moet tegen die achtergrond worden gelezen. De reactie is op eigen titel tot stand gekomen.

Van agenderend naar activerend

De NOVI is een toegankelijk document dat de grote opgaven op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling goed positioneert. Daarvoor mijn complimenten. Inhoudelijk zie ik veel parallellen met de Omgevingsvisie NH2050. Er staat dan ook weinig in de NOVI waar ik als PARK Noord-Holland inhoudelijk veel bezwaar bij kan hebben.

Wel betreur ik het dat de NOVI meer *agendeert* dan *activeert*. De ambities zijn redelijk concreet, maar de middelen die worden ingezet om de gestelde doelen te bereiken blijven tamelijk abstract.

Het zou winst betekenen wanneer het uiteindelijk vast te stellen document de link tussen 'wat willen we bereiken' en 'hoe gaan we dat samen doen' weet te versterken.

NOVI, durf te kiezen!

Als gezegd, de NOVI weet de grote opgaven goed te benoemen. Deze worden in hoofdstuk 2 thematisch in een toekomstperspectief uitgewerkt. Bij deze thematische uitwerking lijkt voor elke opgave letterlijk de ruimte voor handen te zijn om deze tot een oplossing te brengen.

De grootste opgave is echter om de verschillende opgaven in onderlinge samenhang te tonen. Dan blijkt de thematische uitwerking de ontwikkeling van een samenhangend toekomstperspectief in de weg te zitten. Mogelijk dat er per opgave voldoende ruimte beschikbaar is, maar dat alle opgaven tezamen toch echt tot keuzen in het ruimtegebruik en daarmee in de ruimtelijke ordening nopen.

De NOVI lijkt de keuzes op nationale schaal uit de weg te gaan, terwijl dat juist de essentie van een Nationale OmgevingsVISIE zou moeten zijn.

Het lijkt wellicht een detail, maar in dat licht bezien is de visualisatie op pagina 18 veelzeggend. De doorsnede toont een waterpeil dat vrijwel tot aan het maaiveld is opgezet. Ten behoeve van het behoud van het veenweide en de beperking van de CO2 uitstoot is dat de enig verstandige keuze waarvoor alle lof. Maar tegelijkertijd tekent de doorsnede de ons vertrouwde koe, die bij dit waterpeil echt niet meer in de wei kan staan. Kiezen we voor het veen of voor de koe in de wei? De suggestie dat men zowel het veen als de koe kan sparen helpt het maatschappelijk debat niet verder.

Ambitie

De over-all ambitie van de NOVI is helder. De NOVI zet in op een landschap dat met zijn tijd mee kan gaan en waarin nieuwe ontwikkelingen dusdanig worden ingevoegd dat bestaande kwaliteiten behouden blijven en nieuwe kwaliteit wordt toegevoegd.

Mijn twijfel als PARK Noord-Holland zit bij het laatste deel van de ambitie. Hoe zorgen we dat bij de inpassing van nieuwe ontwikkelingen het perspectief niet alleen is gericht op het beperken van de schade, maar ook en vooral op het ontwikkelen van nieuwe kwaliteit?

De landschapsontwikkeling van de afgelopen 50 jaar overziend constateer ik dat we er goed in zijn geslaagd onze landschappen 'bij de tijd' te houden, maar dat zij daarmee zelden interessanter zijn geworden. Waar het in de binnensteden wel lukt te investeren in de ruimtelijke kwaliteit blijken we daar in het buitengebied meer moeite mee te hebben.

Ook in Noord-Holland blijkt vaak een disbalans tussen de economische ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit. Deze uit zich met name in gebieden die worden gekenmerkt door enerzijds fragiele ruimtelijke structuren en anderzijds een sterke economische dynamiek. Voor Noord-Holland verwijs ik hierbij naar de ontwikkeling van de grote zaadveredelingsbedrijven in West Friesland, naar de bollenschuren in de duinzoom van de Kop van Noord-Holland, naar de windturbines en datacentra in

de Wieringermeer, naar de logistieke bedrijvigheid in de Haarlemmermeer en niet in de laatste plaats naar de groei van Schiphol. Telkenmale blijkt sprake van een koekoeksjong in een merelnest.

Dat is geen pleidooi om de economische ontwikkeling dan maar af te remmen, maar wel om deze in te zetten om gebiedskwaliteiten sterker aan te zetten. Om met partijen aan een sterker nest te bouwen waarin het koekoeksjong tot wasdom kan komen.

Graag zou ik de opgave 'toevoegen van nieuwe kwaliteit' in de NOVI sterker voor het voetlicht gebracht zien als ook de wijze waarop partijen hier gezamenlijk gestalte aan kunnen geven. Hoe kan de economische ontwikkeling worden aangewend om de ruimtelijke kwaliteit een nieuwe boost te geven?

Energietransitie

Terecht geeft de NOVI prioriteit aan de energietransitie. De insteek vanuit de NOVI is helder: windturbines worden zoveel mogelijk op zee geplaatst, en waar ze toch op land moeten, dan zo veel mogelijk geclusterd. En de aanleg van zonneparken in het landschap wordt zoveel mogelijk beperkt.

Dit veronderstelt een sterke regie van de betrokken overheden. Tegelijkertijd constateer ik dat dit op gespannen voet staat met het RES-traject dat nu landelijk wordt uitgerold en dat sterk 'bottom-up' is gericht. Het RES-traject moet uitmonden in 'het bod van de regio'. Mijn vermoeden is dat dit traject juist tot een verspreide ontwikkeling van de energieparken zal leiden.

Daarnaast betwijfel ik of we met de insteek van de NOVI, mede gericht op het zoveel mogelijk beperken van zonneparken, de energiedoelstellingen gaan realiseren.

Een duurzame energiehuishouding vergt een visie op:

- de opwekking van herwinbare vormen van energie
- de distributie van energie.

Gezien de urgentie van de energieopwekking en het hieraan verbonden verdienmodel is de verwachting dat vanuit de markt tal van initiatieven gaan worden ontwikkeld.

Ik bepleit een energievisie op het niveau van Rijk die voorkomt dat de energieparken straks als een niesbui over ons landschap worden uitgespreid. Concentreren in gebieden waar het past biedt de mogelijkheid tot vrijwaren in gebieden waar het minder past. Eerder is op nationale schaal voor de windparks de gedachte van vides en concentratiegebieden uitgewerkt. Het zou goed zijn wanneer de NOVI die gedachte actualiseert en ook voor zonne-energie uitwerkt.

Hierbij zijn verschillende aanvliegroutes denkbaar:

- Vanuit de ruimtelijke kwaliteit of het gebrek daaraan,
- Vanuit het perspectief op een mogelijke opvolgfunctie. Aanleg van een wind- of zonnepark vergt grote investeringen, die zich deels ondergronds afspelen. Ook wind- en zonneparken zullen niet voor de eeuwigheid worden ontwikkeld. Mogelijk zijn op de middellange termijn betere alternatieven beschikbaar waarna voor de dan bestaande energieparks een opvolgfunctie wordt ontwikkeld die gebruik zal willen maken van de investeringen die ten behoeve van de aanleg van het energiepark in de ondergrond zijn gedaan.
- Vanuit een acute energiebehoefte. Nu al blijkt dat in de Haarlemmermeer een energietekort in combinatie met een ontoereikende capaciteit van het onderliggend netwerk in gebieden er toe leidt dat ontwikkelingen niet plaats kunnen vinden.

Dat laat zich vertalen naar de volgende vragen:

- Zijn er landschappen die zich vanuit hun ruimtelijke karakteristiek bij uitstek lenen voor de opwekking van zonne-energie?
- Zijn er gebieden die zich vanuit een mogelijke opvolgfunctie, waarbij gebruik wordt gemaakt van de investeringen die zijn gedaan voor de aanleg van de zonneparks, lenen voor de ontwikkeling van zonne-energie?

- Zijn er gebieden waar de ontwikkeling van zonne-energie versneld kan bijdragen aan het oplossen van acute tekorten?
- Hoe kan in die gebieden de ontwikkeling van een energiepark bijdragen aan het versterken van de mogelijk fragiele ruimtelijke structuren cq de ruimtelijke kwaliteit in brede zin?

Energiedistributie

Ten aanzien van de infrastructuur zit de crux in de omschakeling van een centrale energieopwekking naar een decentrale opwekking.

Nu wordt stroom nog grotendeels geproduceerd door grote elektriciteitscentrales op kolen, gas of uranium. Dikke kabels vervoeren geweldige hoeveelheden stroom naar schakelkasten die het onderverdelen in een steeds fijner netwerk. Het stroomnetwerk lijkt op het menselijk zenuwstelsel, waarbij in het centrum dikke bundels lopen en aan de uiteinden dunne draden zijn.

Nu we van de kolen en het gas af moeten zijn de nieuwe leveranciers sterk in opkomst: windparken, zonneparken en zonnepanelen op individuele daken.

Bij zo een decentrale opwekking past de voornoemde structuur veel minder, want daarbij is juist op het platteland het netwerk ijl, met weinig kabels die bovendien dun zijn. Juist daar zullen de zon- en windparken verrijzen. Maar het duurt jaren voor die dikke kabels zijn aangelegd.

Ongetwijfeld blijven er hoofdroutes nodig, van de punten waar energie van zee aan land komt naar grote energiegebruikers als (lucht)havens, grote industriële complexen, datacenters of grote steden.

De opgave van de herziening van het energienetwerk wordt in de NOVI wel herkend, maar daar lijkt het bij te blijven. Voor de oplossing wordt verwezen naar de uitkomsten van het RES-traject. Dat lijkt mij zowel vanuit tijdpad (de RES concentreert zich vooralsnog op de periode tot 2030) als vanuit schaal ongewenst.

Hans Mommaas, directeur PBL, benadrukt dat de energie-infrastructuur in de toekomst de leidend in de ruimtelijke ontwikkeling zal zijn. Daarmee is de ontwikkeling van de energie-infrastructuur een machtig middel om sturing te geven aan hoe de landkaart van Nederland 2050 er uit zal zien.

Het zou goed zijn wanneer de NOVI concreet maakt hoe we de ontwikkeling van energieopwekking en energiedistributie met elkaar in balans krijgen en langs welke weg we het huidige systeem kunnen omvormen naar het systeem dat we in de toekomst nodig gaan hebben en de ruimtelijke ontwikkeling 'als vanzelf' in de gewenste richting manoeuvreert.

Bodemdaling en CO2

Voor Noord-Holland, en dan in het bijzonder voor Laag-Holland (Zaanstreek-Waterland), zijn het stoppen van de bodemdaling en het tegengaan van de daaraan gekoppelde CO2 uitstoot belangrijke thema's.

Recent hebben de drie PARK-en van Utrecht, Noord- en Zuid Holland fundamenteel (ontwerpend) onderzoek laten doen naar Bodemdaling en CO2 uitstoot in het Groene Hart. Dit onderzoek, uitgevoerd door de ontwerp bureaus Sant & Co en Fabrications en ondersteund door de waterschappen en de kennisinstellingen (WER, VIC en Deltares) heeft een keur aan nieuwe inzichten opgeleverd die ook behulpzaam kunnen zijn voor het ontwikkelen van een visie op de ontwikkeling van Laag-Holland.

Deze studie leert dat binnen de veenweidegebieden een grote verscheidenheid is aan bodemprofielen. Van gebied tot gebied varieert de dikte van het veenpakket, de samenstelling van het veen en het al dan niet aanwezig zijn van een afdekkend kleidek.

Daarbij verschillen van gebied tot gebied de externe omstandigheden, als de beschikbaarheid van water en de kwaliteit van dat water, de nabijheid van de stad, de bedrijfsstructuur. Tot slot varieert de visie van de boer / ondernemer / beheerder.

Belangrijkste conclusie van deze studie is dat idealiter het waterpeil wordt afgestemd op het bodemprofiel en het grondgebruik vervolgens wordt afgestemd op dat waterpeil: "water volgt bodem en het bodemgebruik volgt water".

Gegeven de externe omstandigheden moet met de boer / beheerder worden onderzocht op welke wijze het best invulling kan worden gegeven aan dat grondgebruik.

Het is geen gewaagde veronderstelling dat dit tot een verlies aan verdien capaciteit zal leiden. Het zou goed zijn wanneer de NOVI concreet maakt hoe de duurzame instandhouding van het veenpakket financieel kan worden gedragen.

Kringlooplandbouw

De NOVI benadrukt dat we naar een landbouw moeten die meer in balans is met de natuurkwaliteit van het buitengebied, naar een landbouw die ruimte laat voor een rijke biodiversiteit.

Of dat daadwerkelijk gaat leiden tot een halvering van de veestapel zoals sommige politieke partijen bepleiten weet ik niet, maar het duidelijk lijkt mij wel dat dit direct in zal grijpen op de economische positie van de landbouwer.

Waar decennia het rijksbeleid was gericht op het stimuleren van een intensivering van de landbouw en het realiseren van een hogere productie per hectare lijkt nu een radicale koerswijziging aanstaande. Maar ook hier zou het goed zijn wanneer de NOVI concreet maakt hoe deze transitie in de landbouw financieel door de betrokken ondernemers kan worden gedragen, voor de individuele boer / ondernemer 'behapbaar' kan worden gemaakt.

De kosten van de veranderde maatschappelijke inzichten en wensen kunnen niet op de individuele ondernemer worden afgewenteld.

Schiphol

Voor Nederland, en zeker ook voor Noord-Holland, is onze nationale luchthaven Schiphol (met inbegrip van het daaraan verbonden logistiek complex) een economisch cruciale speler die voor velen zelfs een gevoel van trots opwekt.

Tegelijkertijd zet de ontwikkeling van Schiphol en het logistiek complex voor veel van onze inwoners de kwaliteit van de leefomgeving dagelijks en danig onder druk.

Vrijwel iedere ondernemer in het buitengebied die wil uitbreiden wordt geconfronteerd met eisen ten aanzien van de ruimtelijke inpassing. Vreemd genoeg lijkt Schiphol zich hieraan te onttrekken. De groei van Schiphol gaat niet gepaard met investeringen in de landschappelijke inpassing.

Het zou goed zijn wanneer de NOVI concreet maakt hoe de ontwikkeling van 'groot-Schiphol' tevens wordt aangewend om de kwaliteit van de leefomgeving een sterke impuls te geven.

Intensieve stad

Op het gebied van de woningbouw maakt de NOVI wel een duidelijke keuze. De NOVI zet in op het intensiveren van bestaand stedelijk gebied.

Die intensievere stad gaat alleen werken bij de gratie van een goed bereikbaar en fantastisch ingericht buitengebied waar de stedeling ruimte vindt voor ontspanning, inspanning en verkoeling en waar de stad ruimte vindt om zijn overtollig water te bergen en op te slaan als voorraad voor perioden van droogte.

In de actuele situatie is van een 'goed bereikbaar en fantastisch ingericht buitengebied' nog zelden sprake. Doorgaans wordt de overgang van stad naar land gevormd door een troosteloos randmilieu. De notie dat de intensieve stad niet alleen een hoogwaardige inrichting van de openbare ruimte met groene gevels en daklandschappen vergt, maar tevens eisen stelt aan de bereikbaarheid en inrichting van het aanliggend buitengebied mag in de NOVI sterker naar voren worden gebracht en van een bijpassend instrumentarium worden voorzien.

Steven Slabbers
PARK Noord-Holland

26 september 2019